

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Bree, J.T.L.M. van

Citation

Bree, J. T. L. M. van. (2015, June 24). *De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957*. Uitgeverij Conserve, Schoorl. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/33647> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Bree, Han van

Title: De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Issue Date: 2015-06-24

De rustige tweede conferentie

Radhakrishnan kreeg geen uitnodiging voor de tweede conferentie, die ondanks gerommel in de gelederen der voorbereiders wel zou worden gehouden. Maar een maand later dan oorspronkelijk de bedoeling was en met allemaal andere sprekers dan vooraf was gehoopt. Er ging veel mis in de aanloop naar en tijdens die tweede bijeenkomst.

Aanvankelijk stond de tweede Oude Loo-conferentie gepland voor eind oktober en hoopten de voorbereiders op sprekers als de historicus Arnold Toynbee, de filosoof Walter Schubart en de rector van het Europees College in Brugge, Hendrik Brugmans.¹ Geen van hen zou echter spreken. Ook Eleanor Roosevelt was een van de beoogde inleiders – ook zij zou niet spreken, maar wel aanwezig zijn op de tweede Oude Loo-conferentie.

De weduwe van de Amerikaanse president Franklin Delano Roosevelt was een goede vriendin van Juliana. In augustus 1951 was zij door Bep Pierson uitgenodigd voor het Oude Loo. Die voegde daaraan de wens toe dat zij als spreekster zou willen optreden. Pierson refereerde aan een brief over de conferentie die Juliana enkele maanden eerder aan Eleanor Roosevelt had geschreven. Zij stuurde ook enkele lezingen van de eerste bijeenkomst mee – te weten die van de koningin, van Kaiser en van de Egyptische prins Ismail Izzet Hassan – en vertelde dat er moslims, een hindoe, katholieken en protestanten aanwezig waren geweest en dat ze na verloop van tijd dezelfde taal gingen spreken en hun verschillen overstegen onder het motto ‘God Founder of the world and therefore invincible’. Dit motto zou, zo schreef Bep, ook gelden voor de volgende conferentie. Dat de eerste bijeenkomst ‘a great succes’ was, was mede te danken aan de ‘inspiring personality and interest of our Queen, who assisted at the whole conference and who was our Hostess’. Ze voegde daar nog aan toe: ‘A reigning Queen, who stands for such high values cannot fail to have a great influence throughout the world and I think that all of us, who get a chance to cooperate with Her for this high purpose are under a great obligation and must do their utmost.’² Eleanor kwam naar de conferentie, niet als spreekster, maar ‘slechts’ als toehoorder. Bovendien kon ze het Oude Loo goed combineren met een VN-conferentie in Parijs, iets wat Juliana volgens Bep had voorgesteld.

BIJEENKOMSTEN
„Het Oude Loo”

Op het kasteel „Het Oude Loo” (in het park van het paleis 't Loo), daartoe beschikbaar gesteld door H. M. Koningin Juliana, komen van tijd tot tijd gedurende enige dagen bijeen genodigden van verschillende nationaliteit, positie en professie, ten einde zich uit te spreken over Vrede-Stichting door oriëntering op de ene aanvaarding.

**God grondlegger der wereld
en daarom onoverwinnlijk.**

Op deze bijeenkomsten geven prominenten uit verschillende landen op verzoek der organisators een exposé van hun visie op deze oriëntering als universele basis van bezinning. Vragen en opmerkingen naar aanleiding van zulk een exposé worden door den spreker naderhand voor hetzelfde gehoor beantwoord. De avonden worden naar gelang der omstandigheden en de voorkeur der deelnemers gewijd aan beschouwingen in kleiner verband, persoonlijke ontmoeting of verstillings, waarvoor enige kamers van het kasteel gelegenheid bieden.

* * *

De voorbereiders staan vast in de overtuiging, dat het mogelijk zou zijn de wereld te verlossen niet met een derde macht, hetgeen slechts verfinde oorlogstactiek zou zijn, doch door oriëntering in bovengenoemde aanvaarding.

Zij behoren niet tot een bepaalde politieke of religieuze richting of partij. Zij gaan niet over tot het oprichten van een instelling, omdat wat slechts als middel dienen mag, niet allengs de liefde, de toewijding en de energie mag absorberen, welke den Ongeziene en Zijn Plan geworden moeten,

Uitnodigingsbrochure voor de tweede Oude Loo-conferentie. Opnieuw wordt koningin Juliana expliciet genoemd. Dat zou na deze bijeenkomst niet meer gebeuren.

Uiteindelijk vond de tweede Oude Loo-conferentie plaats van 16 tot 18 november 1951. Wat meteen opvalt is dat, zoals Kaiser al bepleitte, het aantal dagen was teruggebracht tot drie: van vrijdag tot zondag. Dat zou voortaan zo blijven. Per dag werden een of twee lezingen gehouden, waarna enkele 'improvisaties' konden volgen. De mogelijkheid om achteraf in kleine gezelschappen van gedachten te wisselen bleef uiteraard bestaan.

Een maand voor de bijeenkomst liet Kaiser de andere voorbereiders weten dat er drie sprekers waren gevonden: de hoogleraren W. Hartner uit Bad Homburg en H.Th. Fischer uit Utrecht en de Wassenaarse arts J.H. Jaarsma. Daarnaast bestond de hoop op enkele spontane bijdragen. Verwacht werd dat gezien het seizoen het aantal deelnemers minder groot zou zijn dan de eerste keer. Kaiser wenste daarom nog namen door te krijgen van geschikte gasten, maar voegde daar wel een waarschuwing aan toe. 'Ik behoef er wel nauwelijks op te wijzen, dat voor de eerste Bijeenkomst wel wat al te makkelijk mensen aanbevolen zijn, die van den beginne, noch respect noch waardering bleken te tonen, en die zich, ook na de Bijeenkomst niet ontzien hebben deze belangeloze inzet verdacht te maken en het werk te ondermijnen.'³

Uitnodigingen

De vier pagina's tellende uitnodiging voor deze tweede Oude Loo-conferentie was uitgebreider dan de eerste. Opnieuw werd vermeld dat het kasteel beschikbaar werd gesteld door 'H.M. Koningin Juliana' en dat het uitgangspunt was: 'GOD GRONDLEGGER DER WERELD EN DAAROM ONOVERWINLIJK'. Vervolgens werd dit keer expliciet gesteld dat de voorbereiders niet behoorden 'tot een bepaalde politiek of religieuze inrichting of partij'. Ook werd duidelijk gemaakt dat van resoluties of verslagen geen sprake zou zijn. Er werd niet gestreefd naar 'zichtbaar, definieerbaar resultaat, doch naar dienen tot ploegen en geploegd worden, zaaien en bezaaid worden, in aanvaarding van de Leiding die ervaren wordt, wanneer de mens zichzelf niet langer als leider opwerpt'. De mens bleek niet in staat 'zelfgeschapen euvels' op te lossen, aldus de uitnodiging. Nodig was een 'restrictieloze ontvankelijkheid' en het besef van eigen onmacht. Alleen zo kon de dreigende zelfvernietiging van de mensheid worden afgewend en 'De Weg naar Wereld-Vrede' worden ingeslagen.

De lijst met genodigden die zo'n brochure in de bus kregen, zag er overigens totaal anders uit dan de eerste keer. Dat was, zoals Kaiser al aangaf, een heel bewuste keuze. Om de boodschap van het Oude Loo zo breed mogelijk te verspreiden, zouden telkens andere mensen worden gevraagd.

Er ging ook weer een uitnodiging naar prins Bernhard. Hij ontving van Bep Pierson de uitgetypte versies van de toespraken en improvisaties van de eerste bijeenkomst. Op één na: 'Ik veronderstel, dat de toespraak van de Koningin reeds in uw bezit is'. Vervolgens liet zij weten de lijst met sprekers voor de tweede conferentie al te hebben overhandigd aan De Graaff, de particulier secretaris van de prins.⁴

Eind oktober schreef Pierson de prins opnieuw. Zij stuurde hem dit keer de lijst met genodigden voor de tweede conferentie en voegde daaraan toe: 'Het spreekt vanzelf dat wij het op hoge prijs zouden stellen, wanneer U aanwezig zoudt kunnen zijn'.⁵ Hij zou opnieuw niet op de uitnodiging ingaan. De vriendelijke toon van de brieven lijkt niet echt te duiden op een ijzige strijd tussen twee kampen op Paleis Soestdijk. Ook andere signalen wijzen erop dat de gemoederen die eind 1949 hoog waren opgelopen en hadden geleid tot het 'verwijderen' van Hofmans uit het paleis, enigszins tot bedaren waren gekomen.

Het is overigens nog maar de vraag of Kaiser wel wilde dat Bernhard uitgenodigd werd. In een evaluatie van de eerste conferentie had hij opgemerkt: 'De Prins heeft gezegd dat ik er niet in moet zitten, omdat ik gek ben en mijn collega's dit zeggen!!! Moet ik dezen lasteraar als Gast ontvangen?' Ook over Juliana's particulier secretaresse Nelly Smitt-Avis liet hij zich uitermate negatief uit. Hij vroeg zich af of deze 'onbenullige dwarskijker der Hervormde Kerk' wel voor een uitnodiging in aanmerking kwam. Zou dat niet tot 'onoverzienbare kwaadsprekerij' leiden?⁶ Smitt-Avis zou wel naar het Oude Loo komen, iets waarover Kaiser het nog met Juliana aan de stok zou krijgen.

Tot degenen die een uitnodiging voor de tweede conferentie ontvingen, behoorden de ministers W. Drees (Algemene Zaken), H. Mulderije (Justitie) en F.J.Th. Rutten (Onderwijs en Wetenschappen). De uitnodigingen werden besproken in de ministerraad en daar was de conclusie dat bewindslieden beter niet naar de conferenties konden gaan.⁷ Drees liet Bep Pierson weten zich op de conferenties 'niet op zijn plaats te zullen voelen', omdat hij een ander godsbegrip had dan op de uitnodiging was aangegeven.⁸ Het afzeggen van Drees en hoe daarop te reageren, zou na de tweede conferentie leiden tot conflicten in de kring van voorbereiders.

Niet alleen Bernhard en Drees, ook Philip Kohnstamm sloeg de uitnodiging voor de tweede Oude Loo-conferentie af.⁹ De emeritus hoogleraar was een bekende van Stellwag, die hem in 1946 was opgevolgd als bijzonder hoogleraar pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam. Kohnstamm maakte eind oktober aan Bep Pierson zijn twijfels over de conferentie kenbaar. Hij kon slechts één dag aanwezig zijn en, principiëler, hij miste in de uitnodiging 'het woord Kerk en de Naam Jezus Christus'.¹⁰

De reactie van Bep Pierson liet niet lang op zich wachten. Was volgens haar één dag wel heel erg weinig voor een 'enigszins steekhoudend oordeel' over de conferentie. Bezwaarlijker echter was de inhoudelijke kant van Kohnstamms aarzeling. Het was echt wel de bedoeling van de voorbereiders dat de deelnemers sympathiseerden met de doelstelling, die 'in het bijgesloten drukwerkje zo duidelijk mogelijk is geformuleerd. Maar wij kunnen ons natuurlijk vergissen'.¹¹

Een week later liet Kohnstamm aan Bep Pierson weten dat hij 'Uw raad ten deze volgende', niet zal deelnemen. Hij was teleurgesteld, want hij miste 'nadere omlijning van de *middelen*', nodig om te komen tot de Wereldvrede. En

dan 'begeven wij ons op politiek terrein. [...] Bij de huidige wereld-situatie betekent het dan een ernstig gevaar door vaagheid in omlijning misverstand te verwekken'. Het was hem echter gebleken dat het ongewenst was als hij dit ter sprake zou brengen. Wel wilde hij na de bijeenkomst een persoonlijk onderhoud hebben om nader in te gaan op de zorgen, gedeeld 'door mannen en vrouwen wier oordeel voor mij groot gewicht heeft'.¹²

Maar volgens Bep Pierson had zo'n onderhoud geen zin. Zij antwoordde Kohnstamm dat 'verdachtmakingen en opzettelijke ondermijning uitgaande van bepaalde instanties' al maandenlang gaande waren. Volgens haar was er sprake van een 'grove miskenning van het beleid en de intentie der voorbereiders, doch ook van allen die aan deze Bijeenkomsten deelnemen. Zulk een aanmatigende inmenging in hetgeen anderen in diepe godsdienstige overtuiging ondernemen is wel een triest Teken des Tijds'. Verder contact was volgens haar dan ook zinloos. 'De correspondentie tussen U en mij beschouw ik hiermee als gesloten.'¹³

Het Oude Loo in afwachting van de deelnemers.

De reacties van Kohnstamm en anderen maakten duidelijk dat er een verschil in interpretatie was. Een scheiding der geesten. Wanneer het om de wereldvrede ging, dachten zij in termen van concrete aanpak, onderhandelen, politiek bedrijven. De voorbereiders van de Oude Loo-conferenties bewogen zich echter op een geestelijk niveau en bewandelden een heel andere en veel minder concrete weg, die van de individuele overgave aan God. Hoe meer mensen die weg zouden volgen, hoe dichterbij de wereldvrede nabij zou komen. Maar een dergelijke vaagheid of ongrijpbaarheid was – dat had Kohnstamm goed gezien – bron voor misverstanden. En die zouden dan ook veelvuldig rijzen.

De bijeenkomst

Er waren uiteindelijk op de tweede conferentie iets minder deelnemers dan de eerste keer: zo'n negentig. Zij werden welkom geheten door Frans Mijnsen. Die deed een oproep om open, zonder vooroordelen, naar elkaar te luisteren in het besef dat 'God onoverwinnelijk is door zijn overal aanwezigheid'. Volgens Mijnsen werd 'vrede ons geschonken door te gehoorzamen aan Zijn wil'.

Daarna was er op vrijdag, zaterdag en zondag telkens één inleiding. Respectievelijk Hartner, Fischer en Jaarsma gaven ieder hun invulling aan het grondthema van het Oude Loo. Opnieuw was de algemene teneur dat de wereld in crisis verkeerde doordat het persoonlijke contact met God verloren was gegaan. Er viel dit keer wel wat meer maatschappijkritiek te beluisteren. Kritiek op het toenemende individualisme, intellectualisme en materialisme. Kritiek ook op de wetenschap die steeds gefragmenteerder werd. Het besef van de eenheid van de schepping was teloorgegaan en daarom was een geestelijke renaissance nodig.

Willi Hartner, hoogleraar natuurwetenschappen in Bad Homburg, roerde als een van de weinigen een concreet politiek punt aan en wel de hereniging van Duitsland. Die noemde hij alleen zinvol en wenselijk in het licht van Europese eenwording en als een noodzakelijke stap naar een wereldfederatie.¹⁴ Koningin Juliana zou de lezing van Hartner niet bijwonen. Zij moest op de eerste conferentiedag, vrijdag 16 november, in Delft zijn. Prins Bernhard mocht aan de Technische Hogeschool aldaar een eredoctoraat in ontvangst nemen.

De volgende dagen was Juliana wel aanwezig op het Oude Loo en zo maakte zij mee dat de gezamenlijke gedachtewisseling na de lezing van Jaarsma, die had gewezen op de ontarding van de medische wetenschap, uit de hand liep. Onduidelijk is wat er precies gebeurde, maar voor prinses Wilhelmina was het reden om verontwaardigd op te staan en de zaal te verlaten. Volgens Kaiser was er 'lelijk en vooral onzalig gestookt' en kreeg Jaarsma 'minderwaardige vragen te beantwoorden'.¹⁵ Het tumult zorgde ervoor dat op volgende conferenties geen plenaire discussies meer werden gehouden.

Kopjes voor koffie en thee staan klaar voor de deelnemers van de conferentie.

De tweede Oude Loo-conferentie werd afgesloten door Willy Stellwag. Zij waarschuwde ervoor dat 'wij' de aarde inrichtten naar ons beeld en daarbij geen ruimte lieten aan andere culturen. Ook zij zag als enige hoop een totale overgave aan God. Stellwag eindigde met een positieve noot door op te merken dat de aanwezigen op het Oude Loo zelf hebben kunnen ervaren hoe een spirituele eenheid geschapen kon worden uit verschillende componenten, zoals diverse nationaliteiten en visies.

Roosevelt botst met Kaiser

De tweede Oude Loo-conferentie zou vooral van belang blijken te zijn door de aanwezigheid van Eleanor Roosevelt. De speciale gast uit New York werd niet echt enthousiast van de bijeenkomst, die voor haar goed te volgen moet zijn geweest omdat de voertaal Engels was. Zij vatte haar bezwaren tegen de conferentie achteraf als volgt kernachtig samen: 'I felt that it was almost arrogant to expect to establish with the Almighty a direct and conscious connection'.¹⁶

Haar niet zo positieve appreciatie moet onder meer te maken hebben gehad met een voorval op de slotmiddag. Voordat Roosevelt het Oude Loo verliet had zij een stevige woordenwisseling met Wim Kaiser, die meende dat de Amerikaanse politica niets had begrepen van de aard van de bijeenkomst.¹⁷ Dat klopte in zeker zin ook wel. Roosevelt had gevraagd welke algemene con-

clusies er uit de besprekingen konden worden getrokken en dat was precies niet de bedoeling van de voorbereiders. Ieder moest zijn eigen, individuele gevolgtrekkingen maken.

Kaiser schreef over de aanvaring aan Wilhelmina, die de conferentie voortijdig had verlaten. Roosevelt had hem die zondagmiddag 'met grote aandacht en veel geduld aangehoord. Er was wel veel aan gelegen, dat zij niet zou concluderen met een of andere fanatieke secte te doen te hebben'.¹⁸ Of hij daarin slaagde, was nog maar de vraag. Kaiser kreeg wel bijval van een andere gast, Barbara Waylen. Zij was van het voorval getuige en preeste de wijze waarop hij Roosevelt had toegesproken. 'I felt at the time that if Mrs. R. had fully understood the message which came from you, she could not possibly have anything more to do with militarism or politics.'¹⁹

Kaiser stuurde Roosevelt een paar dagen later een brief, waarin hij met de hem kenmerkende omhaal van woorden alles nog eens wilde uitleggen en waarin hij benadrukte dat volledige overgave aan Gods wil de enige juiste weg was. Instituties en ideologieën waren slechts obstakels op die Via Dolorosa. Vanuit Parijs diende Roosevelt 'dear Mr. Kaiser' van repliek. Ze begreep niet alles wat hij geschreven had. Het had er volgens haar alle schijn van dat Kaiser veel woorden nodig had om iets uit te leggen dat in de grond erg eenvoudig was, 'but I may be wrong about that'. Ze liet verder weten geschokt te zijn geweest door de vraag van Kaiser aan een psychiater waarom hij gekomen was. 'The idea that anyone, because he thought differently could not join a gathering honestly seeking light, was an idea that I was not prepared for. I have always felt that there were many ways for different people to find light and that we were not the judges.'²⁰

Volgens Kaiser had Roosevelt het wederom verkeerd begrepen. Als reactie typete hij een aantal punten onder de brief – vermoedelijk zonder daarover nog verder met Roosevelt te corresponderen. De vele woorden waren nodig geweest voor de slechte verstaanders. De psychiater naar wie Roosevelt verwees was ene dr. Groenevelt, die overigens niet op de deelnemerslijst terug te vinden is. Vermoedelijk was de bejegening van Groenevelt onderdeel van het tumult na de lezing van Jaarsma. De man was uit 'organisatieplicht' tot de orde geroepen 'daar hij eenvoudig zijn ongelooft in de belijdenis van smensen onmacht uitte'. Waaraan Kaiser toevoegde: 'Maar Mevr. R. kent nog steeds de grondslag der Bijeenkomsten niet'. De dovemansdiscussie deed bij hem 'triesste gevoelens opkomen over de geringe ontvankelijkheid van prominenten wier invloed op de besturing der mensheid zo groot is'.²¹

Roosevelt, die onderwerp werd van een doorgeving,²² zou over Kaiser nog zeggen dat ze hem aanvankelijk nogal arrogant en aanmatigend vond. Door het gesprek op zondagmiddag werd haar beeld echter enigszins genuanceerd. 'I had a feeling that Mr. Kaiser was impatient with anyone who did not agree with his particular beliefs and convictions. On Sunday however, before leaving I had a talk with him and found that he had a simpler and in a way, a more childlike attitude of faith and did not feel, of necessity, that everybody

must always be conscious of receiving guidance, but that many of us must do our best and hope to grow in faith and inspiration.²³

In een interview met de *New York Herald Tribune* bracht Eleanor Roosevelt het Oude Loo ter sprake. Volgens haar was het een soort bijeenkomst 'that could happen in Europe, but not in the United States, except perhaps in Southern California. A group of about 100 people consisting of educators, religious leaders, and also some fanatics, gathered for three days to discuss some way of finding answers to today's grave problems through faith and spiritual guidance'. Voor haar was het meest interessant 'to hear these people discuss the nature of faith in terms of what is happening in the world today'.²⁴ Dat is merkwaardig omdat er in de lezingen weinig referenties waren naar de actuele situatie in de wereld. Wellicht was dat anders in de discussies achteraf of werden de lezingen door Roosevelt anders geïnterpreteerd.

Onduidelijk is dus hoe negatief Roosevelt eigenlijk over de conferenties als geheel was. Want begin december schreef zij vanuit Parijs een bedankbrief aan Bep Pierson, die kopieën van de toespraken had opgestuurd. Roosevelt liet weten ook graag de verslagen van de discussies te ontvangen en voegde daar aan toe: 'I am very glad to have had the opportunity of attending the meeting'.²⁵ Toen Walraven van Heeckeren begin 1958 correspondentie uit zijn archief terugstuurde naar Paleis Soestdijk, schreef hij aan zijn opvolger als particulier secretaris J. van der Hoeven: 'Het enige wat van belang is zijn de twee brieven van Mevrouw Roosevelt aan H.M., waarin zij haar waardering over de conferenties uitspreekt, lijnrecht in tegenstelling tot haar houding in de buitenwacht waar zij een vernietigend oordeel uitsprak. Mogelijk zal H.M. deze brieven willen bewaren'.²⁶ Blijkens een overgetypt fragment uit een van die brieven, verzonden uit Parijs op 21 november 1951, schreef Eleanor aan Juliana onder meer: 'I think you are striving for something that is very beautiful and idealistic and I hope for your sake that you will obtain something which gives you support and comfort but the more I think about it, the more I believe that it is only what we ourselves can achieve that can really be counted on. It is so difficult to be sure at all times that one is not fooling oneself out of one's great desire to receive help'. Roosevelt ondertekende de brief met 'deep love and admiration'.²⁷

Er klonken meer bezorgde geluiden na de tweede conferentie. De Leidse pater H.L.M. van Rooyen deed verslag van de bijeenkomst aan Jeannette Geldens, de particulier secretaresse van prinses Wilhelmina en een van de deelnemers aan de eerste conferentie. Van Rooyens bevindingen waren uitermate negatief. Hij opperde bezwaren tegen een deel van de genodigden, die hij als onbenullige 'dagjesmensen' en 'hysterische juffrouwen' omschreef. Bovendien was hij de 'enige Nederlandse katholiek' in het gezelschap. Ook had hij kritiek op Kaiser, die 'zo vaag en hol' was geweest. Maar het meest geschrokken was hij van de invloed van Hofmans – die hij overigens zelf niet had gesproken – op

de aanwezigen. Die invloed werd door hem als 'griezelig' omschreven. 'Hier was een aantal geëxalteerde, geestelijk losgeslagen, vaak hysterische mensen bijeen, zonder een helder inzicht in de werkelijke toestand van de wereld, zonder een concreet plan, mensen die alles verwachtten van een individuele, goddelijke verlichting en daarbij bereid waren zich aan de meest bizarre hallucinaties over te geven, werkelijk mensen die, zacht gezegd, op de rand van het occultisme leven.' Hij liet ook de term 'Raspoetin-affaire' vallen en toonde zich bezorgd over de toekomst van de monarchie, vooral omdat er onder het volk al geruchten gingen dat er iets mis was aan het hof. 'Men zal toch niet durven denken dat het verstandige deel van ons volk zich voor het wagentje van een juffrouw Hofmans zal laten spannen?'²⁸

Positieve reacties

Eleanor Roosevelt en pater Van Rooyen mochten dan gemengde of ronduit negatieve gevoelens aan de tweede conferentie hebben overgehouden, heel anders lag dat bij andere deelnemers. De Fransman Raoul Stéphan deed een paar maanden later in het weekblad *L'Eglise Réformée de France* verslag van zijn ervaringen op het Oude Loo. Hij begon ermee koningin Juliana een centrale rol toe te dichten bij de conferentie. Hij sprak over 'une fraternité spirituelle' en was lyrisch over de omgeving waarin de bijeenkomst plaatsvond: een oud kasteel te midden van de vallende bladeren. Stéphan had ook de eer voorgesteld te worden aan koningin Juliana, die enkele ontroerende dingen zei over zijn boek *L'Occident fait fausse route*. Na de drie toespraken te hebben geresumeerd, gaf hij een beschrijving van het avondlijk diner op Paleis Het Loo, waarbij ook prinses Wilhelmina aanwezig was 'avec une simplicité pleine de grâce'. Stéphan voerde met de tegenover hem zittende oude vorstin een geanimeerd gesprek. Hij bewonderde haar zeer en vertelde in zijn artikel dat zij na haar aftreden twee brochures had geschreven die ook in het Frans waren vertaald: *Le grand Inconnu* en *Le sentiment de solidarité internationale*. Zij richtte zich daarin vooral tot de jeugd, dus op de toekomst. In de loop van de avond trok Wilhelmina zich terug in haar appartement, maar de gesprekken werden, aldus Stéphan, in haar geest voortgezet.²⁹

Een andere buitenlandse gast, J.G. Bennett, toonde zich na afloop eveneens verheugd over het verloop van de conferentie. In een brief aan 'dear mrs. Pierson', dankte de filosoof die in 1950 al eens een discussiemiddag op de Kleine Vuursche had bijgewoond,³⁰ haar voor de uitnodiging. 'The whole occasion was encouraging, and even inspiring to one who like myself is looking for signs of the New Epoch in the history of mankind.' Hij stuurde ook nog drie van zijn boeken mee, bestemd voor koningin Juliana, die naar zijn werk had geïnformeerd.³¹

In een bedankbrief aan Bep Pierson liet een Nederlandse deelnemer weten dat de openheid waarmee de mensen van verschillende gezindten elkaar tegemoet traden in de zoektocht naar een gemeenschappelijke bezinning, hem erg had gesterkt. 'De sfeer, waarin deze bijeenkomst werd gehouden, heeft deze

zeldzame ervaring mogelijk gemaakt. Voor velen is het ongetwijfeld van zeer groot belang geweest in deze tijd, waarin machtspolitiek – en deze niet alleen tussen de volkeren – en ontmenselijking van de mens de geestelijke waarden bedreigen en verstikken, ervaren te hebben, niet alleen te staan, maar zich verbonden gevoeld te hebben met vele anderen, tevoren vreemden, waarmee zij nooit in contact zouden zijn gekomen.’ Hij had zich wel geërgerd aan mensen die na inleidingen de nadruk legden op wat niet was gezegd, in plaats van na te denken over wat wél was gezegd. Hij hoopte de uitgetypte inleidingen toegezonden te krijgen om ze nog eens rustig te kunnen nalezen. ‘Mag ik tenslotte nog eens mijn grote dank uiten aan Haar die deze conferentie mogelijk maakte?’³² Dit was een van de vele brieven die de voorbereiders ontvingen van bezoekers van de conferenties.

Kaiser moppert

Wim Kaiser behoorde niet tot het koor van goed gestemde conferentiegangers. Weliswaar vond hij ‘de sfeer ditmaal ook veel rustiger en welwillender dan de eerste maal’, maar dat betekende allerm minst dat hij tevreden was. Hij mopperde over de sprekers, die zich niet aan de uitnodiging en dus niet aan

Juliana in gesprek met Nelly Smitt-Avis, Schiphol april 1950. Kaiser was er uitermate verbolgen over dat de koningin haar particulier secretaresse had uitgenodigd voor de tweede Oude Loo-conferentie.

de grondgedachte van de conferenties hadden gehouden en in plaats daarvan van de 'eigen groepsverknochtheid' getuigden. Hij mopperde over het niveau van de plenaire discussie en de daar geuite verdachtmakingen. Het was dan ook beter voortaan de lezingen alleen nog maar in kleine groepjes te bespreken.³³

Ook over het niveau van de toehoorders was hij ontevreden. Gasten mochten, wat hem betreft, alleen komen als zij bereid waren 'hun eigen restricties en bindingen' te laten varen.³⁴ Kaiser meende dat Juliana bijvoorbeeld te gemakkelijk mensen uitnodigde, zo liet hij medevoorbereider Carola van Rechteren weten. 'Ach Mevrouw van Rechteren, als U zag dat de Koningin alleen uit weerzin tegen het gezeur vraagt om haar secretaresse Mevr. Smit uit te nodigen, die niet bereid is, die niet welgezind is, en alleen maar wil verdachtmaken en tegenwerken, die nota bene de lijst der uit te nodigen mensen (bij Walraven ten behoeve van de recherche) ter inzage geeft aan een theologische professor en dus aan hèm laat zien, welke ministers (bijv.) zijn uitgenodigd, dan zal het U duidelijk zijn, hoe weinig U en ik er aan kunnen doen dat een en ander werkelijk gewetensvol en rein verloopt.'³⁵

De gastenlijst werd gescreend door de binnenlandse veiligheidsdienst, wat niet zo verwonderlijk was aangezien de bijeenkomst op een paleis met aanwezigheid van koninklijke gasten plaatsvond. Onduidelijk is wie Kaiser met de theologische hoogleraar bedoelde. Duidelijk is wel dat hij niet alleen boos was op Juliana, maar ook op een aantal voorbereiders. En ook met een aantal buitenlandse gasten, zoals Eleanor Roosevelt en Barbara Waylen, was hij alerm minst gelukkig. De afkeer was overigens meestal wederzijds.